

Organisatie, ondersteuning & participatie in projecten i.v.m. leerstoornissen en problemen bij het leren
Vzw Die-'s-lekti-kus/letop - Diestsesteenweg 722 - 3010 Kessel-Lo - www.letop.be

Beste lezer en gebruiker

Vzw Die-'s-lekti-kus heeft het genoegen je de map *'De computer, mijn surfplank bij het leren - Een hefboom als instrument tot integratie'* aan te bieden. Dit project is gerealiseerd dankzij de steun van het Ministerie van Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap. Het geheel werd ontwikkeld in samenwerking met vzw Modem, vzw *Eureka* Onderwijs en ervaringsdeskundigen. De map biedt een vervolg op het (blauwe) sensibiliserend infopakket 'Eerste hulp bij leerstoornissen' en de (rode) werkmap 'Leerzorg'.

Dit project groeide vanuit het geloof dat scholen meer en betere 'leerzorg' kunnen realiseren met behulp van informatie- en computertechnologie. Onderzoek wijst immers uit dat ICT helpt om de leerprestaties van leerlingen te verbeteren. Leerlingen met ernstige problemen bij het lezen, spellen en schrijven kunnen via ICT bovendien hun beperkingen compenseren. Ze benutten hun leerpotentieel beter en ze ontwikkelen meer zelfvertrouwen en een positiever zelfbeeld.

De vele praktische wegwijzers en visuele stappenplannen in deze map helpen bij het leerondersteunend inzetten en het integreren van de computer in de klaspraktijk. De werk- en oefenfiches zijn bruikbaar voor alle leerlingen, ze sluiten bovendien aan bij de ICT-eindtermen. Om leerlingen met leerproblemen en leerstoornissen te ondersteunen, biedt de map een overzicht van de mogelijkheden van compenserende software. Handige stappenplannen en wegwijzers helpen om, ondermeer met voorleessoftware, ernstige lees- en spellingproblemen te compenseren. De leraar, begeleider of ouder vindt telkens praktische tips om met deze softwareprogramma's aan de slag te gaan.

Alle scholen basisonderwijs en secundair onderwijs en alle lerarenopleidingen krijgen dit pakket gratis. Ook de centra voor leerlingenbegeleiding, de pedagogische begeleidingsdiensten en de leden van de onderwijsinspectie krijgen een exemplaar. Fiches en updates zijn te downloaden op de website www.letop.be.

We hopen dat deze map een stimulans mag zijn om alle kinderen en jongeren ICT-vaardiger te maken en zo hun kansen in het onderwijs te vergroten.

Veel succes.

Dirk Seresia
Voorzitter
vzw Die-'s-lekti-kus

Anny Cooreman
Ondervoorzitter
vzw Die-'s-lekti-kus

Els Van Doorslaer
Projectverantwoordelijke

Frank Vandenbroucke
Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming

Eerste hulp bij leerstoornissen en problemen bij het leren

WERKMAP 'SURFPLANK'

De computer, mijn surfplank bij het leren

Een hefboom als instrument tot integratie

Eerste druk: oktober 2007

Uitgegeven door: vzw Die-'s-lekti-kus - Diestsesteenweg 722 - 3010 Kessel-Lo
Omslagontwerp: Marathon advertising agency

© 2007 by vzw Die-'s-lekti-kus

De fiches mogen alleen verveelvoudigd worden voor onderwijskundige doeleinden in het kader van het project 'Surfplank'.

D/2007/18.293/1

Dankwoord

Deze map kwam er dankzij de inzet en het werk van vele mensen. We danken in de eerste plaats Dirk Callebaut, Martien Knuts, Dirk Lembrechts, Marleen Meermans en Els Morrhey voor hun inspanningen, hun enthousiasme en geloof in dit project. Onze dank gaat verder uit naar al wie op één of andere manier zijn¹ steentje heeft bijgedragen. In het bijzonder danken we alle leerlingen met (leer)stoornissen, hun ouders, leraren en coaches die ondanks vele weerstanden en problemen volharden in het gebruik van de computer in de klas en zo de weg openen voor de velen die zullen volgen.

Inhoudelijke bijdragen

Projectmedewerkers

Dirk Callebaut, remedial teacher, docent CNO en vrijwillig medewerker vzw Die-'s-lekti-kus
Anny Cooreman, coördinator vzw Die-'s-lekti-kus en coördinator *Eureka* Onderwijs
Lieven Coppens, medewerker vzw Die-'s-lekti-kus
Dirk Lembrechts, coördinator Modem
Marleen Meermans, medewerker Modem
Els Van Doorslaer, medewerker vzw Die-'s-lekti-kus
Jenny Van Hoey, vrijwillig medewerker vzw Die-'s-lekti-kus

Martien Knuts, logopediste De Berk
Els Morrhey, logopediste De Berk

Projectcoördinatie en eindredactie

Anny Cooreman, coördinator vzw Die-'s-lekti-kus en coördinator *Eureka* Onderwijs
Els Van Doorslaer, medewerker vzw Die-'s-lekti-kus

Afbeeldingen

Lieven Coppens, medewerker vzw Die-'s-lekti-kus

Ontwerp kافت

Luc Spooren en Marathon advertising agency

Demo-cd's

Technologie&Integratie (*Sprint*) en Sensotec (*Kurzweil 3000*)

Financiële en materiële steun

Ministerie van Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap
Unibind
Lions Overpelt
Zeiss
Kindergeluk

¹ Omwille van de leesbaarheid gebruiken we in deze map de hij-vorm of zijn-vorm waar er eigenlijk steeds hij/zij of zijn/haar zou moeten staan.

Advies

Stuurgroep vzw Die-'s-lekti-kus

Peter Michielsens, Departement Onderwijs
Ann Verhaegen, Departement Onderwijs
Christine De Coninck en Lou Bontens, Dienst voor Onderwijsontwikkeling
Dirk Francken, OVSG
Hugo Knaepen, VCOV
Sofie Vander Plaetse, ROGO
Jan Stevens, KOOGO
Mark Frederix, CLB GO
Nadine Feytens, ARGO
Wim Van Rompu, kabinet van de Vlaamse minister van Werk, Onderwijs en Vorming
Stefaan Jonniaux, Vrije CLB-koepel
Annemie Desoete, U. Gent
Pol Ghesquière, K.U. Leuven

Raad Van Bestuur vzw Die-'s-lekti-kus

Dirk Seresia, voorzitter
Anny Cooreman, ondervoorzitter
Luc Spooren, secretaris
Karen Denteneer, bestuurder
Stijn Coninx, stichtend lid
Dirk Callebaut, lid adviesraad
Lief Nauwelaerts, lid adviesraad
Hugo Knaepen, lid adviesraad
Toon De Laat, lid adviesraad
Luc Creten, lid adviesraad

Speciale dank aan

Toon Cox, Linda Flebus, Lief Nauwelaerts en Karen Bastin
de leerkrachten, leerlingen en ouders van *Eureka* Onderwijs

Inhoudsopgave

DANKWOORD	5
INHOUDSOPGAVE	7
INLEIDING	9
DEEL 1 - WEGWIJZER 'ICT EN LEERZORG'	11
TIPS OM ICT IN TE ZETTEN BIJ DE AANPAK VAN LEERPROBLEMEN OP SCHOOL	11
Hoofdstuk 1 - Algemene wegwijzer	13
Hoofdstuk 2 - Leerondersteunend inzetten van ICT betekent leerwinst 'for all'	21
Hoofdstuk 3 - Diversiteitbeleid op school- en klasniveau	25
Hoofdstuk 4 - Redelijke aanpassingen op individueel niveau	33
Hoofdstuk 5 - Studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs	41
Hoofdstuk 6 - Met een (leer)stoornis sta je op en ga je slapen, tips voor ouders	45
Bijlage - Checklist 'Met mijn computer naar de klas'	49
DEEL 2 - WORD, MIJN MAATJE IN DE LES	55
Hoofdstuk 7 - Met <i>Word</i> in de klas	57
Hoofdstuk 8 - Snelfiches <i>Word</i>	91
Hoofdstuk 9 - Minicursus <i>Word</i>	105
DEEL 3 - DE COMPUTER, MIJN COACH BIJ HET LEREN EN STUDEREN	123
Hoofdstuk 10 - Oefenfiches om efficiënter te leren met ICT	125
Hoofdstuk 11 - Wegwijzers Oefen in een tabel in <i>Word</i> en Oefen met <i>Overhoor</i>	151

DEEL 4 - ICT ALS BRUG TUSSEN CAPACITEIT EN BEPERKING	167
ERNSTIGE LEES-, SPELLING- EN STUDEERPROBLEMEN COMPENSEREN MET SPECIALE SOFTWARE	167
Hoofdstuk 12 - Laten voorlezen met voorleessoftware	171
Hoofdstuk 13 - Luisteren naar ingesproken boeken	191
Hoofdstuk 14 - Sneller en beter een tekst schrijven	197
Hoofdstuk 15 - Spellingfouten voorkomen	205
Hoofdstuk 16 - Vreemde talen ondersteunen	213
Hoofdstuk 17 - Memoriseren, overhoren en studeren	223
Hoofdstuk 18 - Tips om voorleessoftware in te zetten in de klas	233
Hoofdstuk 19 - Wegwijzers <i>DeskBot</i> , <i>Kurzweil 3000</i> en <i>Sprint</i>	239
DEEL 5 - BRONNEN EN KEUZETABEL	283
Literatuur	285
ICT-hulpmiddelen	287
Keuzetabel Software	289

Inleiding

“Televisiekijken is de favoriete hobby van de jeugd, maar bij dertienplussers staat het internet op één” (De Standaard 19/07/2007). Kleuters starten moeiteloos hun lievelingsspelletjes op in de computerhoek. Kinderen van het basisonderwijs tonen hun ouders op welke site je leuke spelletjes en andere zaken kan vinden. Computers zijn voor jongeren van vandaag aantrekkelijk. Laten we dus meer gebruik maken van computers in alle lessen om ook het leren en studeren aantrekkelijker te maken. En leerlingen tegelijk vaardig te maken in het gebruik van nieuwe technologieën.

Aanleiding voor deze map was ondermeer de snelle evolutie van programma's voorleessoftware en de specifieke aanpassingen ervan om de groep van gebruikers met leesproblemen te helpen. We waren snel overtuigd van de vele mogelijkheden die deze softwareprogramma's bieden voor leerlingen met leer- en leesstoornissen. We zagen in de praktijk bij heel wat kinderen en jongeren de positieve effecten van dergelijke programma's.

Dat was onder meer het geval bij Toon, de student met dyslexie uit de film 'Ik heet niet dom' (Die-'s-lekti-kus 2000). We zagen hem evolueren van een leerling die het bijna had opgegeven tot een zelfverzekerde student die met glans afstudeerde, zowel in een Vlaamse hogeschool als aan de Franstalige universiteit. Zonder compenserende software was deze weg wellicht niet mogelijk geweest. We laten hem hier zelf aan het woord.

“Een voorleesprogramma is als een fiets met een licht motortje”

Al joggend suizen de details over de tweede schoolstrijd me door de oren. Met behulp van het computerprogramma *Sprint* heb ik een ingesproken versie van mijn cursus historische pedagogiek op mijn mp3-speler geladen. Zo kan ik tijdens het joggen mijn cursus herhalen.

Computer en hulpmiddelen zoals voorleestechologie zijn een medium om te kunnen renderen in het onderwijs, maar ook er buiten. Als kind en later als tiener had ik veel problemen en enorm slechte resultaten op school. In *Eureka* Onderwijs, een school voor begaafde jongeren met leerstoornissen, heeft men mij geholpen om mijn diploma secundair onderwijs te behalen. Maar mijn problemen bleken nog niet van de baan. In het hoger onderwijs 'Vertaler-Tolk' waren mijn examens nog altijd een ramp. Mijn geschrift was niet te lezen en de structuur in mijn antwoorden was ver te zoeken. Een prof zei ooit dat mijn examen een “kerkhof” was. Dit lag aan mijn motoriek, maar het werd erger naarmate ik me minder goed had voorbereid op het examen. Op het examen zelf zorgden mijn hanenpoten er ook voor dat ik veel moest tippexen en doorstrepen, waardoor er van de structuur weinig overbleef.

In het tweede jaar begon ik bij examens de computer (enkel *Word*) te gebruiken. Mijn resultaten waren veel beter. Ik had meer overzicht over mijn eigen antwoorden, die ik daarvoor slecht kon lezen. Mijn examens waren op tijd af en de profs konden mijn antwoorden lezen. In het derde jaar ben ik beginnen werken met spraaktechnologie. Ik studeerde mijn cursussen hiermee. Ik las sneller én juister en was meer geconcentreerd. Een voorleesprogramma is als een fiets met een licht motortje. Je trapt zelf nog wel, maar het gaat gemakkelijker. Tijdens mijn studies journalistiek in het Frans heeft spraaksoftware mij enorm geholpen. De Franse stem hield me werkelijk vast in deze nieuwe taal. Niet alleen had ik meer energie over om de inhoud van de tekst te begrijpen, maar ik spijkerde ook mijn uitspraak bij. Op die manier heb ik teksten gestudeerd in het Frans, Spaans en in het Engels.

Op het examen zelf laat ik mijn eigen antwoorden nu steeds voorlezen met *Sprint*. Zo herlees ik mijn antwoorden “als een derde”. Ik zie en hoor fouten en inconsequenties die ik anders niet opmerk. Naast de spellingcontrole en voorleesprogramma's hebben digitale woordenboeken en encyclopedieën ook nog een belangrijke functie bij het studeren. Als ik iets studeer over de Indiase geschiedenis en er is een naam die ik niet ken, dan kan ik die gewoon intikken in de encyclopedie. Het antwoord is meteen beschikbaar en bovendien kan ik het laten voorlezen. Geen nood aan omslachtig ge-A...B...C in een gedrukt woordenboek, maar onmiddellijk het antwoord. Op mijn computer heb ik encyclopedieën in het Engels, Frans en Nederlands. Zo kan ik vreemde talen oefenen zonder dat ik te sterk met mijn dyslexie wordt geconfronteerd.

Het cliché dat iemand met dyslexie geen talen kan leren, vind ik compleet achterhaald. Mensen met dyslexie kunnen dit even goed of even slecht als anderen. Mits wat aanpassingen en voldoende zelfvertrouwen komt dit voor elkaar. Het enige advies dat ik kan geven is: “Ga ervoor en gebruik de middelen die er zijn!”.

Vzw Die-'s-lekti-kus ging in 2006 op zoek naar partners die hun expertise op het vlak van ICT en 'Leerzorg' wilden delen. Dit met de bedoeling om scholen een duwtje in de rug te geven en hen te ondersteunen bij het inzetten van ICT voor leerlingen met specifieke zorgvragen. Gericht inzetten van ICT heeft een positieve invloed op de leerwinst en leerhouding van alle kinderen of jongeren. Voor leerlingen met ernstige problemen bij het lezen, spellen en schrijven, biedt ICT bovendien kansen om hun beperkingen aan te pakken en te compenseren.

Uit een gemeenschappelijke bezorgdheid ontstond een samenwerking met de projectpartners. Die resulteerde uiteindelijk in de map 'De computer, mijn surfplank bij het leren'. Ze wordt, net zoals de vorige mappen, gratis verspreid met steun van het Ministerie van Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap in alle Vlaamse scholen basisonderwijs en secundair onderwijs. De materialen zijn ook beschikbaar op de site www.letop.be.

Het project 'De computer, mijn Surfplank bij het leren' is een realisatie die past in de langetermijnvisie van vzw Die-'s-lekti-kus.

Ze biedt een aanvulling op:

- het (blauwe) sensibiliserende infopakket 'Eerste hulp bij leerstoornissen' met de film 'Ik heet niet dom' (2001)
- de website www.letop.be (2002), met vandaag meer dan tienduizend nieuwsbriefabonnees
- de (rode) werkmap 'Leerzorg' (2004) met werkfiches en dvd, ontwikkeld in samenwerking met de Leuvense CLB's
- het project 'DIGIBIB', een digitale bibliotheek voor leerlingen met dyslexie en ernstige leesstoornissen (2007-2009).

De kerndoelgroep van het project 'De computer, mijn Surfplank bij het leren' is de groep leerlingen met een specifieke zorgvraag en vooral die leerlingen met ernstige problemen bij het lezen, schrijven en spellen. De doelgroep kan echter uitgebreid worden tot alle leerlingen. Ook maatschappelijk kwetsbare leerlingen, die van thuis uit weinig worden gestimuleerd tot maatschappelijke deelname en gebruik van ICT, leren nieuwe technologieën gebruiken en waarderen. De hulpmiddelen en technieken in deze map voorgesteld, mikken op de integratie van ICT in de klas bij het leren en studeren van alle vakken en voor alle leerlingen. We dromen van klassen waar leerlingen vrij gebruik kunnen maken van voorleessoftware om te laten voorlezen of de uitspraak te horen van teksten in vreemde talen. We dromen van kleuterklassen en klassen in de eerste graad waar de leerlingen zelfstandig het lezen en spellen oefenen en hierbij gebruik maken van ondersteunende ICT-hulpmiddelen. We dromen van leraren die hun leerlingen met een zorgvraag stimuleren actief gebruik te maken van computers en zo hun zelfvertrouwen en motivatie bij het leren te versterken. We dromen van scholen die ouders ondersteunen bij het inzetten van de computer om hun kind met problemen te ondersteunen en hen zo betere kansen te bieden. Het zijn dromen die scholen, leraren en ouders waar kunnen maken.

De eerste drempels bij het actief gebruik van ICT in de klas zijn heel elementair. Waar leg je de verlengdraad zodat andere kinderen er niet over struikelen? Mag een kind spellingcontrole gebruiken bij dictiee? Zal dit kind dan nog leren schrijven en lezen als het nu al software mag gebruiken? Hoe neem ik de toets mee naar huis? Hoe leer ik zelf die computer handiger gebruiken vooraleer ik dit kind ermee laat werken? Wat is overhoorsoftware? Wat is voorleessoftware? Hoe werkt dit?

Bij leraren en ouders leven heel veel vragen. De map 'De computer, mijn Surfplank bij het leren' helpt die drempels verlagen. Elke fiche is een hulpmiddel op zich. "Ga ervoor en maak gebruik van de hulpmiddelen die voorhanden zijn."